



محمد رامبد
فرهودی مقدم

خاورمیانه پارادایم سایکس-پیکو

سرشناسه : فرهودی مقدم، محمد رامبود
عنوان و نام پدیدآور : خاورمیانه و پارادایم سایکس پیکو / محمد رامبود فرهودی مقدم
مشخصات نشر : سنندج: مادیار
مشخصات ظاهری : ۱۵۸ ص. : مصور، جدول، نقشه
شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۷۴۲۰-۴۷۰۰
وضعیت فهرست نویسی : فیبا
یادداشت : کتابنامه. ص [۱۴۹]-۱۵۷.
موضوع : موافقت نامه آسیای صغیر (۱۹۱۶م.= ۱۳۳۴)
موضوع : Asia Minor Agreement (۱۹۱۶)
موضوع : سیاست جغرافیایی -- خاورمیانه -- قرن ۲۰م.
Geopolitics -- Middle East -- 20th century
موضوع : خاورمیانه -- مرزها
Middle East -- Boundaries
خاورمیانه -- سیاست و حکومت -- قرن ۲۰م.
Middle East -- Politics and government-- 20th century
رده بندی کنگره : ۱/DS۶۳
رده بندی دیویی : ۰۴/۹۵۶
شماره کتابشناسی ملی : ۷۳۹۷۴۸۴
اطلاعات رکورد کتابشناسی : فیبا

www.ketab.ir



کتاب: خاورمیانه و بازار ادبیم سایکس-پیکو

نویسنده: محمدرامبد فرهونی مقدم

صفحه آرای: هرمان سالاری

طرح جلد: شیلان هوشیاری

نوبت چاپ: اول ۱۴۰۱-۲۰۲۲

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۴۲۰-۴۷۰۰

آدرس: سنندج، چهارراه شهدا، یاساز عرقتی،

انتشارات مادیار؛ ۸۷۳۳۱۲۴۴۴۵ (۰۰۹۸)

@Madyarpub

www.Madyarpub.com

فهرست

پیشگفتار	۱۳
فصل اول: مفاهیم کلیدی در دولت - ملت سازی	۱۷
مفهوم دولت	
مفهوم ملت	
مفهوم دولت - ملت	
نظریه های دولت - ملت سازی	
نظریه های دولت سازی	
نظریه های ملت سازی	
مدل تقدم و تأخر دولت و ملت	
مدل دولت - ملت سازی بین المللی	
مدل دولت - ملت سازی در اروپای شرقی و دولت های پس از شوروی	
شاخص دولت - ملت سازی موفق	
ناسیونالیسم قومی	

فصل دوم: نظم سایکس پیکو و پیدایش دولت مدرن در خاورمیانه ۴۷

میراث دولت‌مداری عثمانی در ایالات عربی

مذاکرات بریتانیا با اعراب برای آینده سرزمین‌های به‌جامانده از فروپاشی امپراتوری عثمانی

موافقت‌نامه سایکس-پیکو

اعلامیه بالفور

کنفرانس صلح ورسای

کمیسیون کینگ-کرین

کنفرانس سان ریمو و نظام قیمومیت در خاورمیانه

جامعه ملل و تصویب نظام قیمومیت در خاورمیانه

معاهده سور

توافقنامه لوزان و پیدایش ترکیه نوین

ظهور نظام دولت‌ها مدرن در خاورمیانه

فصل سوم: چالش‌های ملی نظم سایکس-پیکو ۶۹

بحران هویت در دولت‌های برآمده از نظم سایکس-پیکو

بحران مشارکت در دولت‌های برآمده از نظم سایکس-پیکو

بحران نفوذ حکومت در دولت‌های برآمده از نظم سایکس-پیکو

بحران توزیع در دولت‌های برآمده از نظم سایکس-پیکو

چالش‌های اقتصادی خاورمیانه برآمده از نظم سایکس-پیکو

فصل چهارم: چالش‌های منطقه‌ای نظم سایکس-پیکو ۸۵

پان‌عرب‌یسم تقابل آن با نظم سایکس پیکو

پان‌ترکیسم

پان اسلامیسیم و تقابل آن با نظم سایکس پیکو
 انقلاب اسلامی ایران و تأثیر آن بر نظم سایکس-پیکو
 مسئله گُرد و تقابل آن با نظم سایکس پیکو
 مسئله فلسطین و اسرائیل
 تحولات موسوم به بهار عربی و نظم سایکس پیکو
 بهار عربی و تقویت نیروهای تجدید نظر خواه نظم سایکس-پیکو

فصل پنجم: جهانی شدن و چالش های بین المللی نظم سایکس-پیکو ۱۱۱

مفهوم شناسی جهانی شدن
 تأثیر جهانی شدن بر مرزها میان دولت ها
 جهانی شدن و تغییرات ساختاری و کارکردی دولت - ملت ها
 روند جهانی شدن و تأثیر آن بر قومیت ها و قدرت گیری ناسیونالیسم قومی
 قدرت های بین المللی و نظم سایکس-پیکو
 ورود نظامی آمریکا به خاور میانه و تأثیر آن بر نظم سایکس-پیکو

فصل ششم: گرانیگاه بحران در خاور میانه ۱۲۹

بررسی شاخص دولت - ملت سازی در خاور میانه
 خوانشی بر اشباع سرزمینی در روند دولت - ملت سازی در خاور میانه
 بررسی همبستگی اجتماعی ملی در روند دولت - ملت سازی در خاور میانه
 ثبات سیاسی در روند دولت - ملت سازی در خاور میانه
 دولت - ملت سازی ابرگرانیگاه بحران در خاور میانه

فصل هفتم: مواجهه های احتمالی پیش روی خاور میانه ۱۳۹

پیشگفتار

این کتاب با رویکرد تحلیلی توصیفی و با بهره‌گیری از نظریات مطرح در فرآیند دولت-ملت‌سازی، در پی تحلیل و بررسی تأثیرات پروژه دولت-ملت‌سازی استعماری در ظهور دولت‌های نوین در خاورمیانه و تأثیر آن در رابطه با بحران‌های خاورمیانه است. نظم موجود خاورمیانه ناشی از فروپاشی امپراتوری عثمانی و همچنین طرح‌های استعماری دولت‌های پیروز جنگ نخست جهانی (بریتانیا-فرانسه-روسیه) است، که از مهم‌ترین آن طرح‌ها؛ پیمان‌نامه سایکس-پیکو است. موافقت‌نامه‌ای که بعدها در متون حقوقی و سیاسی اعلامیه بالفور، سور، لوزان و کنفرانس سان‌رمو فرموله شد، و در پی آن با خواست دولت‌های استعماری وقت، دول و مرزهای فعلی خاورمیانه پایه‌گذاری گردید. این نظم استعماری که بدون در نظر گرفتن بافت دموگرافی و سیر تکوین طبیعی دولت-ملت‌سازی در خاورمیانه بود، باعث شد که این دولت-ملت‌ها خود به گرانگه‌گاه بحران در خاورمیانه مبدل شوند. اساس استدلال تاریخی آن در این نهفته است، که دولت‌های متعددی که در خاورمیانه توانستند از یوغ استعمار خارج شوند و در هیئت دولت مستقل سربرآوردند، دولت‌های بودند که اغلب در درون مرزهای تعیین شده از سوی رژیم‌های استعماری وقت تشکیل شده بودند و قبل از آن که شکل وارداتی سازمان دولتی بتوانند در هویت ملی

آنان ریشه بدو مانند، با روند سریع و عمدتاً مصنوعی در دوره استعمارزدایی و بدون فراهم بودن بستاری از زیر ساخت‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی، با مدیریت و هدایت استعماری به استقلال رسیدند. در این روند بود، که عمدتاً مرزها بطور مصنوعی و بدون توجه به ویژگی‌های فرهنگی مردمان ساکن در آنها تعیین شد و با گذر دهه‌ها و اصرار بر روند دولت-ملت‌سازی ابتر (روندی که نه براساس سه شاخصه دولت-ملت‌سازی کامل: اشباع سرزمینی، یکپارچگی و همبستگی اجتماعی و ثبات سیاسی) پارادایم موجود در اغلب کشورهای خاورمیانه تکوین یافت. در نتیجه پیامد این فرآیند ناقص است که خاورمیانه و جهان در دهه‌های بعدی با چالش‌های مداوم آن مواجه می‌باشد و همان‌گونه که در فصول این کتاب به تفسیر اشاره شده است، بحران هویت، بحران مشارکت، بحران توزیع منابع و بحران مشروعیت و... از پیامدهای آن در بعد ملی است و در بعد منطقه‌ای پیدایش یا تقویت ایدئولوژی‌های تحلیلی نظیر طلب؛ پان عربیسم، پان اسلامیسم، پان ترکیسم و ناسیونالیسم گرد است. بر همین اساس است که روند دولت-ملت‌سازی ابتر به مساله اصلی خاورمیانه از آن زمان به بعد بدل شد، مسئله‌ای که تقریباً در هر موضوعی پیش روی مردم این منطقه قرار داشته است و برای مدت‌ها و حتی تا به امروز نیز آن‌ها را به خود مشغول داشته است. از جانبی دیگر رویدادها و تحولات بین‌المللی از جمله انقلاب‌های سیاسی و جنگ‌ها (اعم از داخلی یا بین‌المللی) به‌عنوان اصلی‌ترین منشأ تحول بر جغرافیای سیاسی و حقوقی شناسایی می‌شوند. با وقوع تحولات سیاسی در عرصه ملی و بین‌المللی اثرات اساسی رقم می‌خورد که با تائید از تاریخ تغییراتی را در بافت سیاسی و اجتماعی ایجاد نموده‌اند و شرایط سیاسی و اجتماعی را نسبت به سلف خود تغیر داده‌اند. به همین روی وقوع تحولات دومینوای و سریع موسوم به بهار عربی بی‌شک تأثیرات عمیق بر بافت سیاسی، اجتماعی جهان به‌صورت اعم و خاورمیانه به‌شیوه اخص خواهد داشت که نمود آن در فواصل زمانی کوتاه مدت، میان مدت و دراز مدت قابل مشاهده خواهد بود. بر همین منوال تحولات اخیر خاورمیانه و خلأ قدرت ناشی از فروپاشی برخی از حکومت‌های

عربی و ظهور یا قدرت گیری گروه‌های غیردولتی در منطقه حدس و گمان‌هایی را نسبت به تغییرات نوین ایجاد کرده است.

اما تفاوت این کتاب نسبت به پژوهش‌های دیگر (مورد بررسی نگارنده) در این است که غالب مقالات، کتب و پژوهش‌های یا به بررسی بحران دولت - ملت سازی در جهان سوم پرداخته یا مساله یک کشور خاص را مورد بررسی قرار داده‌اند که این ضعف از سوی نوشتار حاضر با تمرکز بر خاورمیانه که یک منطقه هویتی، فرهنگی و تاریخی متفاوت است، جبران می‌گردد. دوم، در ادبیات پژوهش پیشین در پردازش عوامل شکست دولت - ملت سازی یا بر یک عامل یا بر مجموعه‌ای از عوامل برون‌زاد یا درون‌زاد توجه شده و از نگاه عمیق به علل شکست درونی دولت - ملت سازی در خاورمیانه غافل بوده‌اند. سوم، پردازش و عوامل دولت - ملت سازی ابتر یا ناقص نیز در پژوهش‌های دیگر به خوبی و بر اساس واقعیت‌های خاورمیانه مورد بحث قرار نگرفته است. در نهایت نیز دیگر آثار غالباً یا بر دولت سازی، یا ملت سازی چرایی و چگونگی و عوامل شکست یکی از این دو تأکید داشته و از درک هم‌زمان و جامع آن غافل بوده‌اند. مجموع این کمبودها در کتاب حاضر مورد پردازش و بحث قرار خواهد گرفت. در همین راستا، در کلیت این کتاب، در فصل ابتدای مبانی نظری در ارتباط با مساله پژوهش ارائه شده و در فصول بعدی به بررسی تاریخ شکل گیری نظم دولت مدرن و روند دولت - ملت سازی در خاورمیانه و تاثیر آن در ظهور چالش‌های همواره موجود پرداخته شده است و در پایان مواجهه‌های احتمالی پیش روی خاورمیانه مورد ارزیابی قرار گرفته است.

در اینجا برخود بایسته‌ای می‌دانم که از آقای دکتر عبدالعلی قوام استاد ارجمندم به سبب مساعدت و راهنمای‌های سودمندشان در به ثمر رسیدن این پژوهشی سپاسگزاری کنم و همچنین از پشتیبانی‌های همیشگی خانواده‌ام نهایت سپاسگزاری را داشته باشم.